

Oulainen 2019

**Keskustan osayleiskaavan
arkeologinen inventointi**

Jaana Itäpalo 5.12.2019

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Oulaisissa Keskustan osayleiskaavan suunnittelualueella. Maastotyön suoritti FM Jaana Itäpalo 26.10.-29.10.2019 4 kenttätyöpäivän aikana. Työn tilaaja on Oulaisten kaupunki.

Noin 2431 ha laaja kaavan suunnittelualue sijaitsee keskustassa ja sen lähialueella Pyhäjoen molemmilla puolilla. Alue on pääosin peltoa tai rakennettua, reuna-alueet ovat metsäisiä. Ennen inventointia kohdealueelta oli rekisteriportaalin tiedossa mainittu kivikautiset Kotirinteen asuinpaikka sekä Eskolan ja Putilan irtolöytöpaikat. Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäännös, joka on tervahauta (kohde 2 Korsnolikka) sekä viisi uutta muuta kulttuuriperintökohdetta, joista kolme on kantatalojen paikkoja, yksi yksinäistalon paikka ja yksi vesimyllyn kanava. Entuudestaan tunnetuissa kohteissa ei tehty uusia löytöjä.

Sisällysluettelo

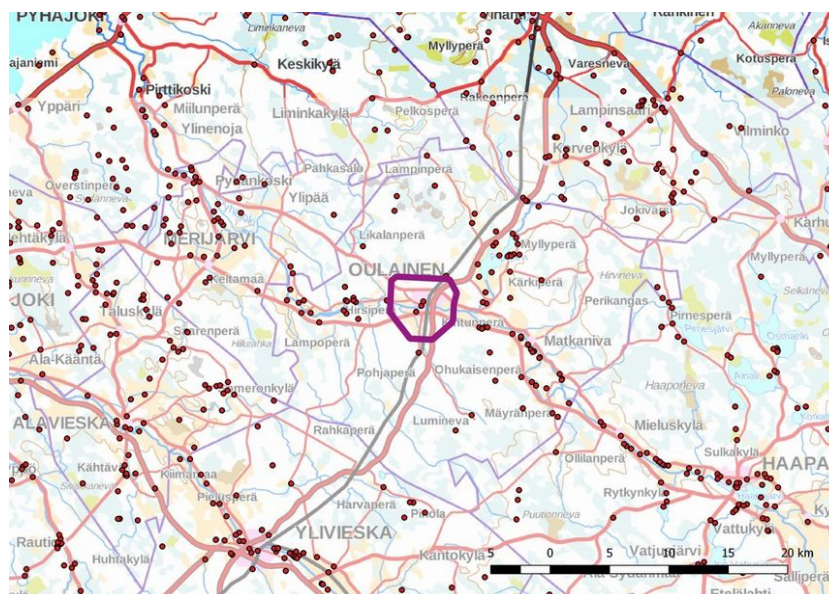
S.

1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	3
2.2. Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen maankäytön historiaa	8
5. Tulokset.....	12
6. Kohdelista.....	13
7 Yleiskartta.....	13
8. Kohdetiedot.....	14
9. Aineistoluettelo.....	34

1. Perustiedot

Selvitysalue:	Keskustan osayleiskaava, n. 2431 ha
Tilaaaja:	Oulaisten kaupunki
Laji:	osainventointi
Kenttätyöaika:	26.10.-29.10.2019, yht. 4 kenttätyöpäivää
Karttanumerot:	TM35-lehtijako MML Q4243L, Q4243R (mk 1:20 000) vanha yleislehtijako MML 243112, 243210, 243303 ja 243401 (mk 1:20000)
Korkeus:	n. 57,50-82,50 m mpy
Koordinaattijärjestelmä:	ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt:	Eskola KM 2177:1 kourutaltoa ja KM 35403:3 tuura Kotirinne KM 19995:1-4 kirveen teräosa, taltoa, taltan katkelma, kiviesineen pala Putila KM 11937:1 kourutaltoa
Aiemmat tutkimukset:	1966 Oiva Keskitalo tarkastus, Eskola, Putila 1977 Paula Purhonen tarkastus, Kotirinne 1995 Mika Sarkkinen inventointi, Eskola, Kotirinne, Putila

Kaavan yleissijainti, arkeologiset kohteet pisteenä rekisteriportaalin mukaan. Taustakartta Mml 4/2019.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Oulaisissa on meneillään Keskustan osayleiskaavan päivitys ja -suunnittelutyö. Siihen liittyen sen alueella tehtiin arkeologinen maastoinventointi syksyllä 2019.

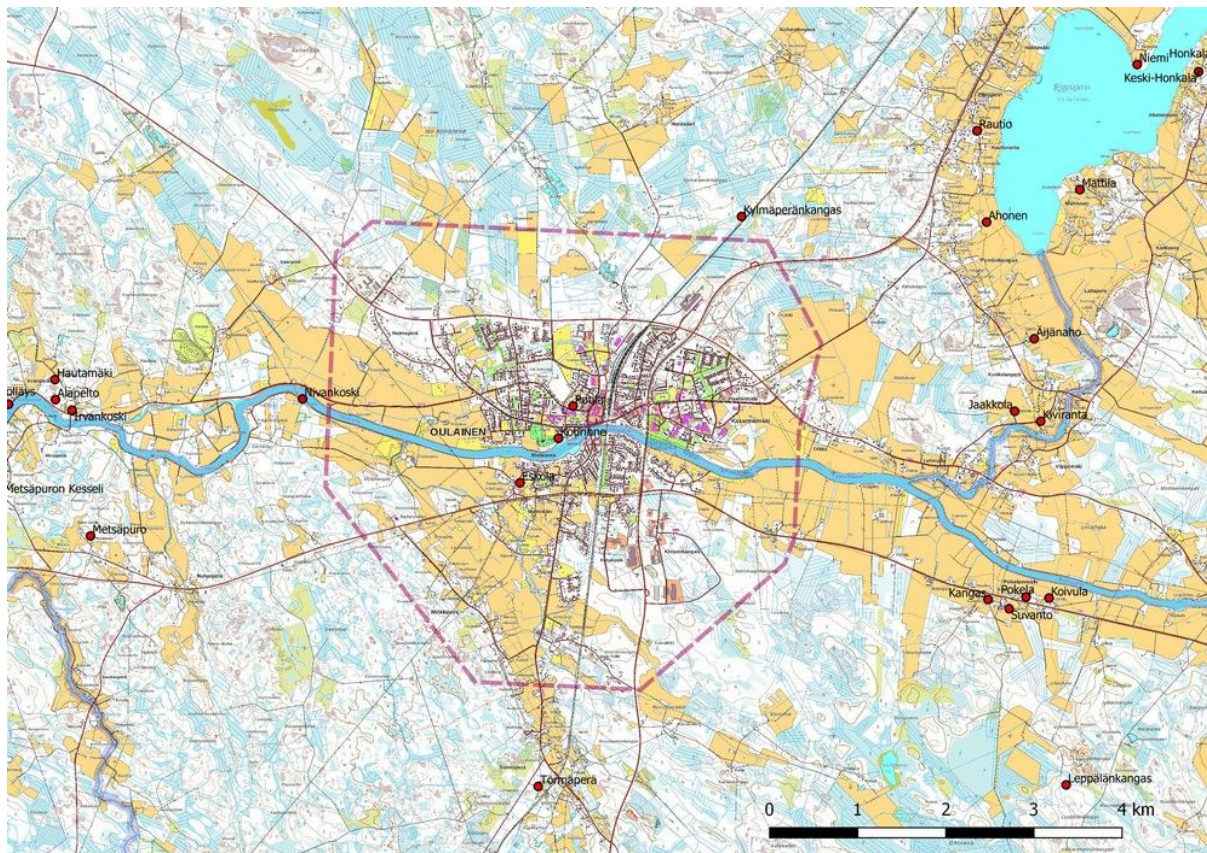
Muinaisjäännösrekisterin tietojen mukaan kaavan alueella sijaitsi entuudestaan yksi kiinteä muinaisjäännös, joka on Kotirinteen kivikautinen asuinpaikka. Putilan ja Eskolan kohteista on kivikaudelle ajoittuvia esinelöytöjä. Lisäksi vuoden 1995 raportissa mainitaan Iso-Lukkarin maalta kaksoiskirveslöytö (KM 2508:74). Tuoloin saatujen tietojen mukaan talo olisi sijainnut nykyisen Hovinlaidan kohdalla joen pohjoispuolella. Mahdollisesti kysymys voi olla kuitenkin Jussilan talosta joen eteläpuolella, jonka nimenä on ollut myös Vanha-Lukkarin.

2.1. Tutkimushistoria

Kohdealueella tehdyt aiemmat arkeologiset selvitykset ovat olleet lähinnä inventointeja, arkeologisia kaivauksia ei ole suoritettu. Paikkakuntalaiset ovat toimittaneet museoiden kokoelmiin arkeologista esineistöä 1800-luvun lopulta lähtien. Koko kuntaa koskeva arkeologinen perusinventointi on tehty vuonna 1995 (Mika Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan museo, Pohjois-Pohjanmaan liitto ja Museovirasto). Tätä ennen Oiva Keskitalo ja Paula Purhonen ovat tarkastaneet alueella muutamia yksittäisiä kohteita (Museovirasto). Itäpuolella on in-

ventoitu vuonna 2014 Pyhäjokivarren osayleiskaavan itäosa (Jaana Itäpalo ja Hans-Peter Schulz, Keski-Pohjanmaan arkeologiapalvelu).

Tunnetut arkeologiset kohteet, lähtötilanne ennen inventointia (kohdetiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan).

2.2. Menetelmä

Selvitys ja maastoinventointi perustuivat alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tulosten arviointiin ja Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, maaperäkarttoihin, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin ja laserkeilausaineistoon. Historiallisen ajan asutuksen ja elinkeinojen selvittämisessä keskeisiä aineistoja olivat historialliset kartat sekä paikallishistoriat. Pääkarttalähteinä olivat vuoden 1786 isonjaon kartat, lisäksi käytettiin vuoden 1841 uudistettuja isonjaon karttoja sekä 1800-luvun puolivälissä valmistuneita pitäjänkarttoja. Vanhimmat alueesta laaditut peruskartat ovat vuodelta 1954, niiden avulla arvioitiin mm. lähihistorian maankäytön vaikutuksia arkeologisten kohteiden säilyneisyyteen.

Maastossa inventoitiin erityisesti muuttuvan maankäytön alueet, tunnetut kohteet ja joitakin potentiaalisia alueita tarkastettiin. Peltoalueet olivat monin paikoin peitteisiä, joten havainnointimahdollisuudet niillä eivät olleet parhaat mahdolliset. Menetelmät olivat pintahavainnointi ja maannosten tarkastaminen käsikairalla sekä lapion pistoin.

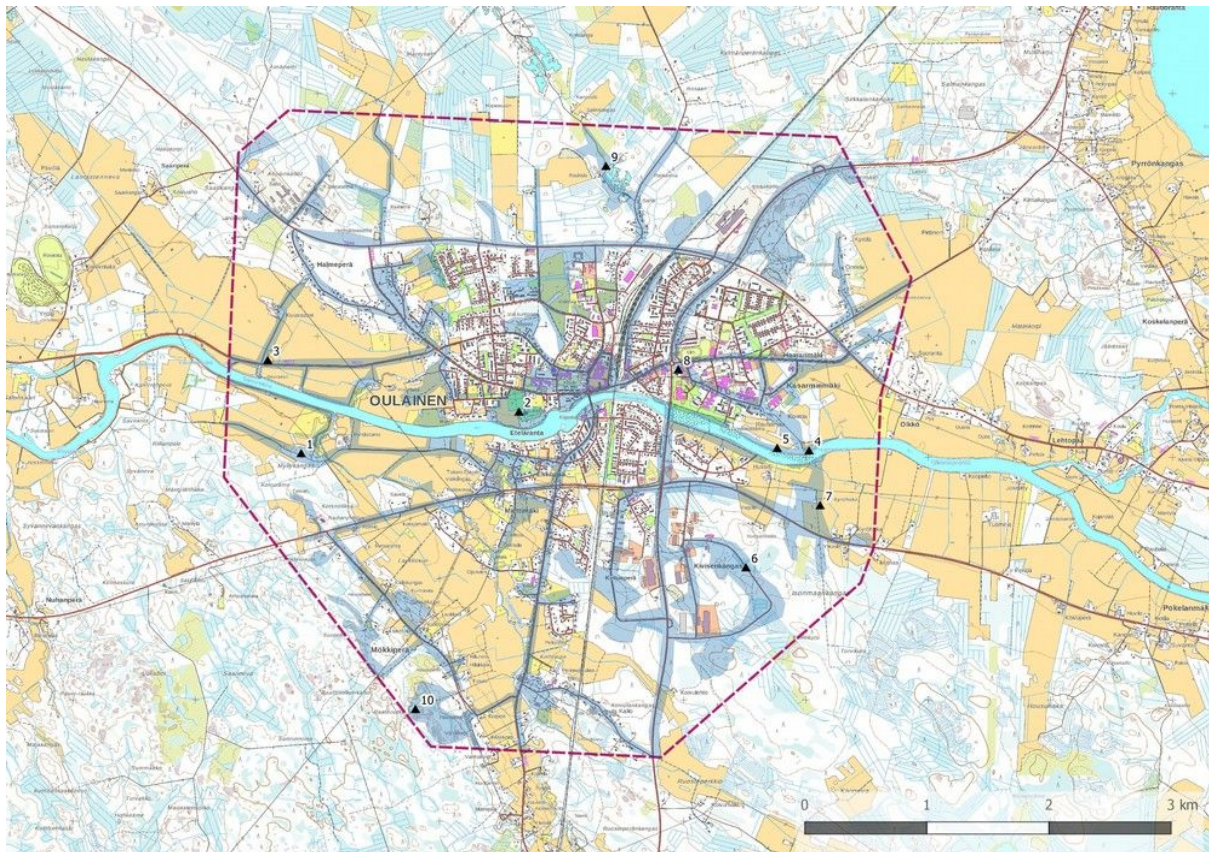
3. Maisema topografia ja geologia

Suunnittelualue sijaitsee molemmin puolin Pyhäjokea. Alue on topografialtaan melko vaihtelevaa. Keskustan ja taajaman ulkopuolella alue on suureksi osaksi peltoa. Metsäisiä alueita esiintyy lähinnä kaavan reuna-alueilla, pohjoisosassa on alavia ojitettuja rämeitä. Kaupungin läpi kulkee Ouluntie ja Pohjanmaan rata. Alueella sijaitsee useita teollisuusalueita.

Mäkestä maastoa esiintyy monin paikoin, korkeimmat mäet ja suurimmat korkeuserot esiintyvät koillisosassa, missä sitä on enimmillään n. 10 m / 100 m, myös lounaisosassa Mökkiiperällä on korkeampia kalliomäkiä.

Joen rannat ovat loivia tai tasaisia. Rannat ovat melkein kokonaan peltoa keskustan ja taajaman ulkopuolella, pellot yltävät jokirantaan saakka. Keskustan kohdalla ja itäosassa on entisiä ja nykyisiä koskipaikkoja. Jokivarressa esiintyy hienolajitteisia jokikerrostumia, myös Pyhäjoesta etelään virtaavan Oulaistenojan (niminä myös Håkåöja ja Kottioja) varrella esiintyy hiekkaa ja hiesua. Pohjoisosassa Pyhäjoentien pohjoispuolella on pohjavesialue, jolla sijaitsee laaja hiekkakuoppa. Alueen lounaislaidalla ja koillisosassa on laajemmin kallioista maastoa, muualla maaperä on pääosin karkeusasteeltaan vaihtelevaa moreenia ja turvetta. Alueella ei ole sijainnut isompia vesistöjä, jotka olisi laskettu. Alueen pieniä virtoja, Håkåöjaa-Oulaistenojaa, Kottiojaa sekä Lammasojaa on ruoppauksin muutettu.

Kuvauspaikat numeroitu, inventoidut alueet sinisenä. Tausta-kartta Mml 10/2019.

1. Peltomaisema puhdistamon länsipuolella.

2. Oulaisten kirkko ja tapuli.

3. Kuusisaari, kuva pohjoiseen.

4. Hussankoski, kuva itään.

5. Vanhoja puita Hussankosken pohjoisrannalla.

6. Muutamana aamuna inventoitiin pikkupakkasessa.

7. Kyrönhaan peltolakeutta.

8. Epäilyksen 1800-luvulta peräisin oleva talo.

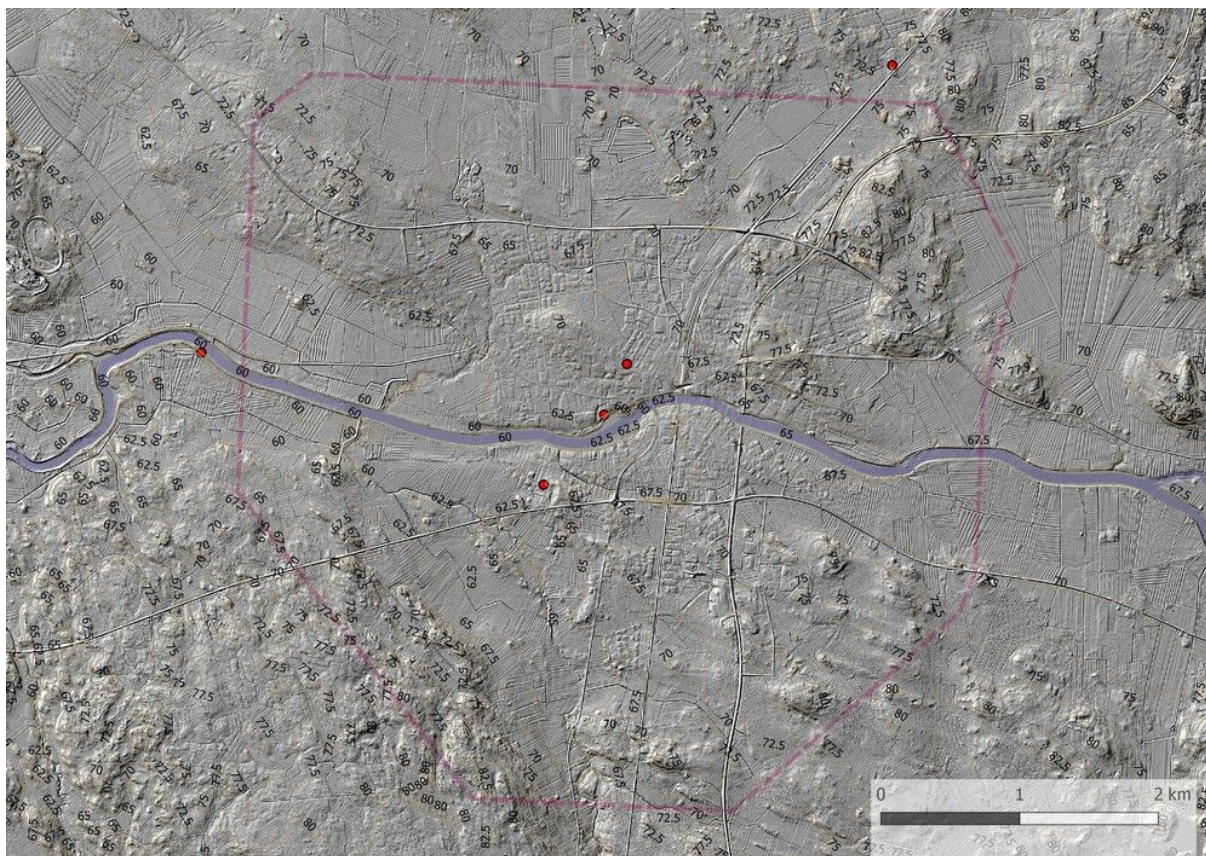
9. Laaja hiekanottoalue kaavan pohjoisosassa.

10. Mökkiperän kalliomaastoa.

Kaava-alue ortokuvalla. Tausta-aineistot MML (8/2019). Arkeologiset kohteet punaisena pisteenä.

Kaavan suunnittelualue ja lähialue vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM ja korkeuskäyrät. Tausta-aineistot MML (8-10/2019) ja <http://www.syke.fi/avoindata>. Tunnetut arkeologiset kohteet rekisteriportaalin mukaan.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alueen sijaintikorkeus n. 57,50-82,50 m mpy vastaa kivikauden kampakeraamista aikaa n. 5500-7000 vuotta sitten. Meren pinnan tason ollessa n. 62,50-67,50 keskustan kohdalla oli suojainen merenlahti, tunnetut arkeologiset löydöt ovat näiltä muinaisrantatasoilta. Kivikauden loppuvaiheessa meri oli vetäytynyt jo Pyhäjoen Pyhänskoskelle, keskustan kohdalla oli kuitenkin syntynyt esihistorialliselle asutukselle suotuisia koskipaikkoja. Kivikauden loppuvaiheen tai metallikauden löytöjä ei ole löytynyt kohdealueelta.

Vanhin historiallisen ajan asutus syntyi Oulaistenkosken rannoille ja kirkon läheisyyteen. Tulvimisen takia taloja ei perustettu jokivarteen kauemmas länteen ja itään. Kohdealueelta mainitaan 1540-luvun asiakirjoissa Pyykölän talo, vuonna 1558 Heikkilä ja hieman myöhemmin Jussila. Seuraavalla vuosisadalla perustettiin Miekonen ja Pyy, uusia taloja syntyi myös, kun vanhoja taloja halottiin. Kauemmas joesta perustettiin Lastumäki vuonna 1675 ja 1700-luvun loppupuolella Hillukkala (Matinolli Eero, Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle. Suur-Pyhäjoen historia. 1969). Useat kantatalojen paikat sijaitsivat nykyään tiiviisti rakennetuilla omakoti- tai muilla alueilla.

Vanhin teollisuus ja kauppatoiminnot ovat keskittyneet Oulaistenkosken rannoille. Etelärannalla on toiminut useita myllyjä jo 1700-luvulla. Puutavaran kysyntä kasvoi 1800-luvun loppupuolella, jolloin alkoivat laajat hakkuut ja niiden myötä uittotoiminta. Pyhäjoessa uittotoiminnan huippu oli 1920-30-luvuilla. Vuonna 1881 Henrik Nyström perusti myllyn nykyisen kirjaston seutuville, muutama vuosi myöhemmin käynnistyi myös sahaustoiminta. Useaan kertaan palaneen sahan paikalle rakennettiin aina uusi saha. Nyströmin sahan toiminta loppui 1890-luvulla. Viereen perustettiin 1898 Oulaisten ensimmäinen höyrysaha, jonka toiminta jatkui useiden omistajavaihdosten myötä 1960-luvulle asti.

Paikkakunnalla on louhittu myös kiveä, kohdealueella ei tiettävästi ole laajempia louhinta-alue, lähikallioilta on louhittu kiveä kotitarpeisiin, kuten rakennusten perustuksiin tai siltojen rakenteisiin.

Pyhäjoki on ollut vanhastaan tärkeä kulkureitti. Pitäjätie on kulkenut joen pohjoisrannalla. Ennen Oulaistenkosken sillan valmistumista joen yli liikennöi lossi. Pohjanmaan radan rakentaminen vaikutti merkittävästi myös elinkeinojen monipuolistumiseen.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Oulaistenkoskesta länteen. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Törmäperältä pohjoiseen. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Oulaistenkoskesta itään. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Vuoden 1786 isonjaon kartoille merkityt talot neliönä.

5. Tulokset

Inventoinnissa löytyi yksi uusi muinaisjäännös, joka on tervahauta (kohde 2 Korsnolikka) sekä viisi uutta muuta kulttuuriperintökohdetta, joista kolme on kantatalojen paikkoja, yksi yksinäistalon paikka ja yksi vesimyllyn kanava. Entuudestaan tunnetuissa kohteissa ei tehty uusia löytöjä. Tulevissa inventoinneissa on mahdollista löytää merkkejä esihistoriallisesta asutuksesta mm. peltoalueilta, joita ei nyt pääosin peltojen peittävyyden takia inventoitu tarkemmin.

5.12.2019

Jaana Itäpalo

6. Kohdelista

Nimi	typpi	tarkenne	ajoitus	lkm	sivu
------	-------	----------	---------	-----	------

Muinaisjäännöskohteet

1 Kotirinne	asuinpaikat		kivikausi	1	14
-------------	-------------	--	-----------	---	----

2 Korsnolikka	työ- ja valmistuspaikat/tervahaudat		uusi aika	1	15
---------------	-------------------------------------	--	-----------	---	----

Muut kulttuuriperintökohteet

3 Hillukkala	asuinpaikat	kylänpaikat/kantatalot	uusi aika	1	17
--------------	-------------	------------------------	-----------	---	----

4 Kukkola	asuinpaikat	kylänpaikat/kantatalot	uusi aika	1	19
-----------	-------------	------------------------	-----------	---	----

5 Lastumäki	asuinpaikat	kylänpaikat/kantatalot	uusi aika	1	21
-------------	-------------	------------------------	-----------	---	----

6 Oja	asuinpaikat	asuinpaikat/yksinäistalot	uusin aika	5	24
-------	-------------	---------------------------	------------	---	----

7 Maunulan mylly	työ- ja valmistuspaikat	vesimyllyt/myllyn kanavat	uusin aika	1	27
------------------	-------------------------	---------------------------	------------	---	----

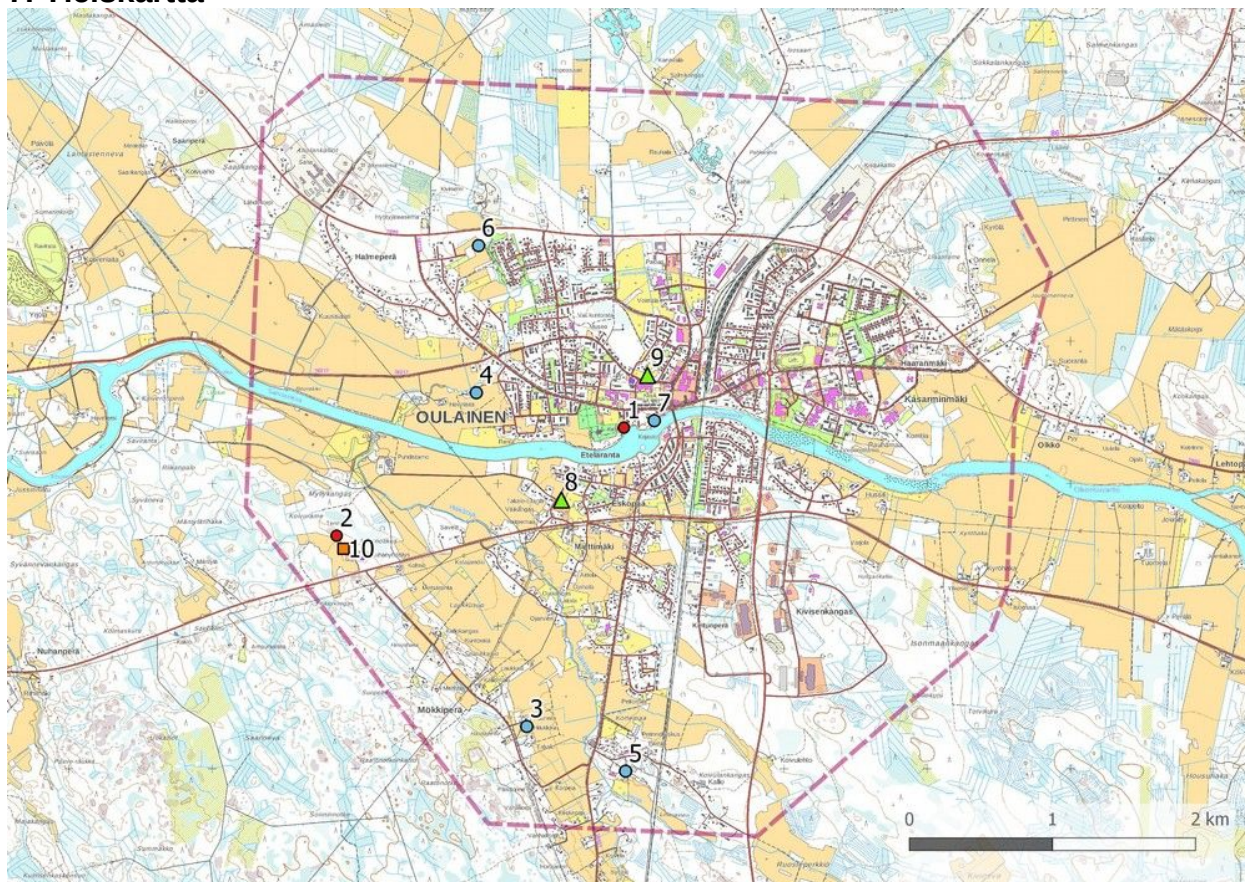
Löytöpaikat

8 Eskola	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	kivikausi	1	30
----------	-------------	-----------------	-----------	---	----

9 Putila	löytöpaikat	irtolöytöpaikat	kivikausi	1	31
----------	-------------	-----------------	-----------	---	----

Muu kohde

10 Korsnolikka 2	rakennusten perustukset	sähkömuuntamo	moderni	1	33
------------------	-------------------------	---------------	---------	---	----

7. Yleiskartta

Muinaisjäännökset punaisena ympyränä, kulttuuriperintökohteet sinisenä ympyränä, löytöpaikat kolmiona, muu havainto merkitty neliöllä: 1. Kotirinne 2. Korsnolikka 3. Hillukkala 4. Kukkola 5. Lastumäki 6. Oja 7. Maunulan mylly 8. Eskola, kivikautinen irtolöytöpaikka 9. Putila, kivikautinen irtolöytöpaikka 10. Korsnolikka 2, sähkömuuntamon jäännös.

8. Kohdetiedot

1. Kotirinne

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	563010058	TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Kiinteä muinaisjäännös	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7128392.596 I: 393879.273
Tyypin tarkenne		N2000	n. 62,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	kivikausi	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 170 m itään
Aiemmat löydöt	KM 1995:1-4 kirveen teräosa, taltta, taltan katkelma, kiviesineen pala	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset	1977 Paula Purhonen tarkastus, 1995 Mika Sarkkinen inventointi	Inventointilöydöt	-

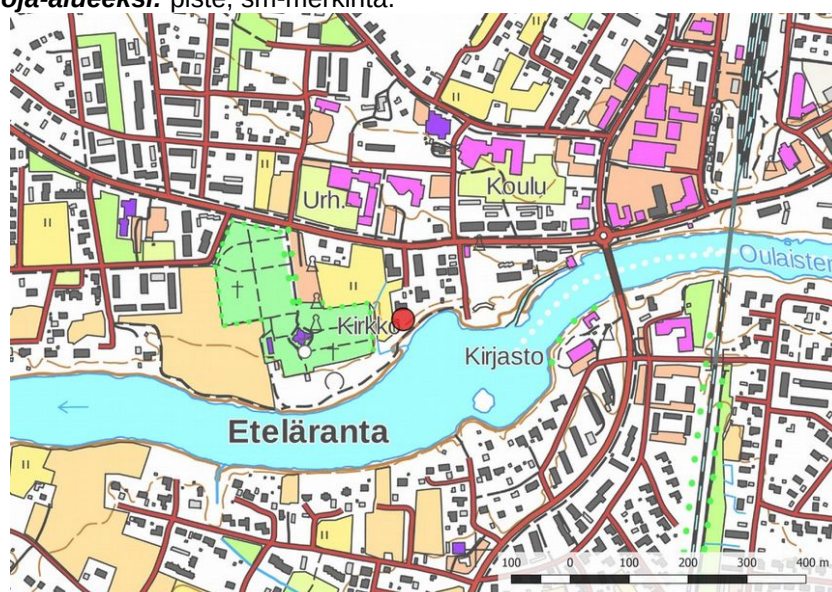
Maastotiedot: Asuinpaikka sijaitsee Pyhäjoen pohjoisrannalla kirkon itäpuolella. Alue on hiekkapohjaista jokeen loivasti viettävää rinnettä. Löytöalue on nykyisin pihamaana.

Kuvaus: rekisteriportaali: Alueelta on löydetty useita kiviesineitä, mm. kaksi tasataltta, omakotitaloa rakennettaessa. Tuolloin paikalla havaittiin myös kvartsia ja lieden jäänteet.

1977: Esineet löytyneet 150 m kirkosta itään pintamaasta talon perustuksia kaivettaessa. Tontilla oli myöhemmin todettu kvartsia. Päärakennuksen koillispuolelta autotallin perustuksia kaivettaessa oli havaittu hiiltä ja palaneita kiviä.

1995: Paikalta ei oltu tehty uusia löytöjä eikä tilanne ollut muuttunut edellisen tarkastuksen ajoilta.

2019: Kohde ilmeisesti ennallaan. Kirkkotarhan ja omakotitalon pihan välissä oli edelleen n. 20 m leveä rakentamaton nurmialue. Kairauksessa siltä todettiin normaali peltokerros. Rikkoutuneesta pintamaasta ei havaittu merkkejä esihistoriallisesta asuinpaikasta. Pihamaan alueella tuskin on jäljellä ehjiä kulttuurikerrostumia. **Ehdotus suoja-alueeksi:** piste, sm-merkintä.

Kotirinne.

Kirkkotarhan ja asuinpaikan välissä oleva rakentamaton kaista kuvattuna koilliseen.

2. Korsnolikka

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243L
Laji	Kiinteä muinaisjäänös	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7127634.242 I: 391871.453
Tyypin tarkenne	tervahaudat	N2000	n. 67,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	gps-mittaus
Ajoitustarkenne	Uusin aika	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 1,9 km länsilounaaseen
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

Maastotiedot: Merijärventiestä n. 280 m pohjoiseen ja Rauhanyhdistyksen rakennuksesta n. 220 m luoteeseen kallioisen kankaan reunalla, eteläpuolella on peltoa. Alueella oli tehty metsänharvennusta.

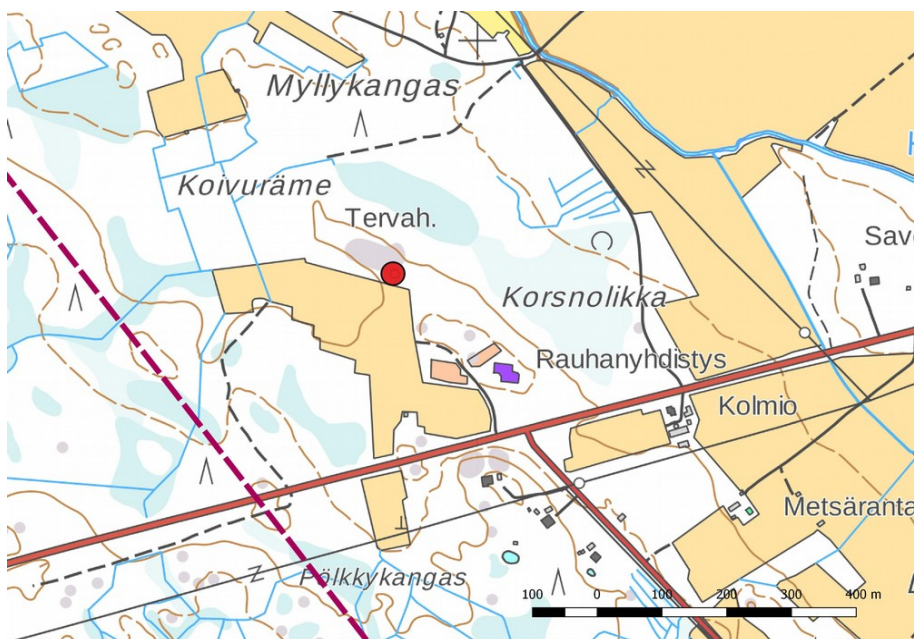
Kuvaus: Paikalla on n. 14 m halkaisijaltaan oleva tervahauta, halssi etelään, haudan päällä kasvaa lähinnä nuoria kuusia. Tervahaudan ympärillä on tervanvalmistustoimintaan liittyviä kuoppia. Maaperä on kiviikkoista.

Nuorison kerrotaan ennen "pyörineen piiriä" ja pitäneen "pirskeitä" kankaalla. Kertoman mukaan (v. 1909) topografit ovat keksineet paikan Kornolikka-nimen.

Ehdotus suoja-alueeksi: piste, sm-merkintä.

Tervahauta etelään.

Korsnolikka.

3. Hillukkala

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7126323.125 I: 393188.659
Tyypin tarkenne	kantatalot	N2000	n. 67,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	vanhempi asuinrakennus
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 2,1 km lounaaseen
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

Maastotiedot: Mökkiperällä Korventien varrella. Paikka on tasaisten peltojen ympäröimä pihapiiri.

Kuvaus: Hillukkalan talo on perustettu viimeistään 1776 (Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle, s. 140). Paikalla on nykyisin vanha päärakennus, 1970-luvun tiilitalo ja talousrakennus. Heti pohjoispuolella on toisen tilan pihapiiri.

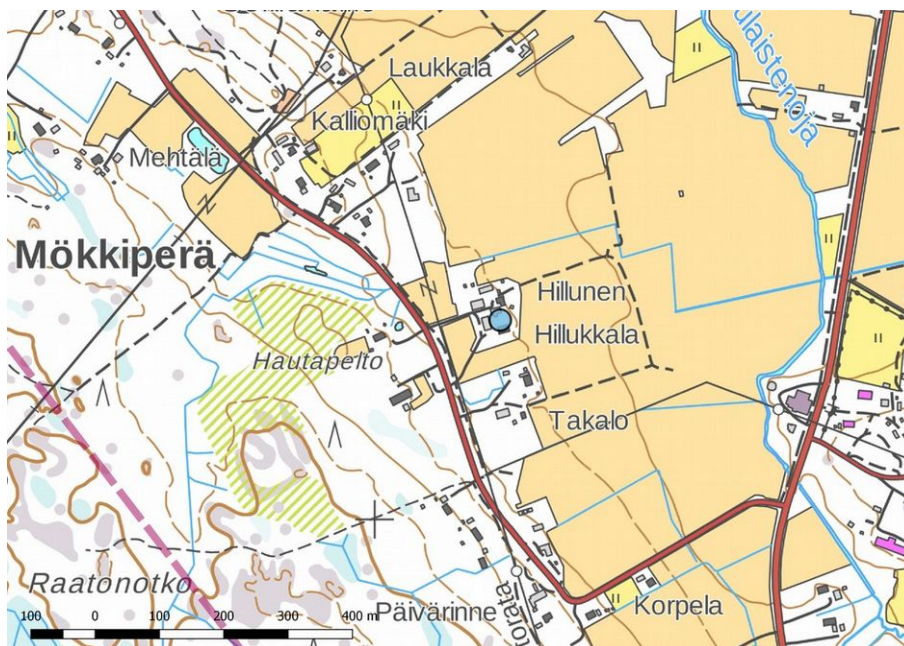
Ehdotus suoja-alueeksi: piste, s-merkintä.

Hillukkalan tontin asuinrakennukset kuvassa vasemmalla, kuva länteen.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta, Hillukkala vasemmassa reunassa (keltainen alue AM), itäpuolella mutkitteleva Oulaistenoja eli Kottioja. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Hillukkala.

4. Kukkola

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	243112, 243210
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7126323.125 I: 393188.659
Tyyppin tarkenne	kantatalot	N2000	n. 60 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	tilan päärakennus
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 900 m luoteeseen
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

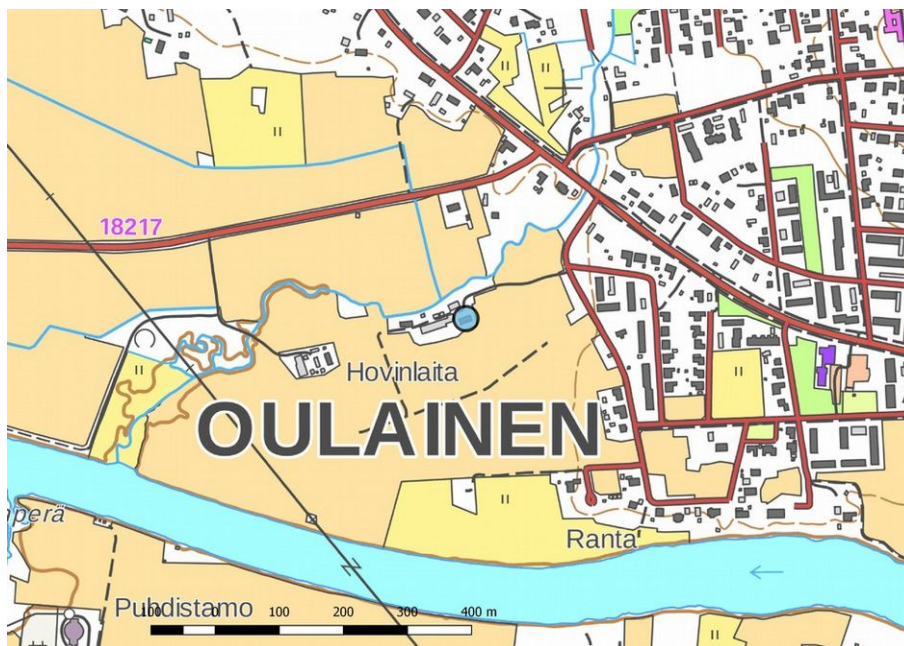
Maastotiedot: Paikka on tasaisten peltojen ympäröimä tilakeskus Oulaistenojan varrella.

Kuvaus: Kukkolan mainitaan uudistilana vuonna 1840 (Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle, s. 140). Rippikirjoissa Oulaisten kylän "Kuckala" mainitaan kuitenkin jo 1760-70-lukujen rippikirjoissa. Myös isojaon kartan merkintä viittaa siihen, että paikalla sijaitsi talo jo 1700-luvun loppupuolella. Paikalla on nykyään tiiviisti rakennettu tilakeskus, jota ympäröivät pellot.

Ehdotus suoja-alueeksi: piste, s-merkintä.

Kukkola kuvattuna kaakkoon.

Kukkola.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta, Kukkola keskellä (AP) nykyisen Oulaistenojan varrella, ylempänä yksi vesimyllykin. Talon pihan halki kulki kylätie Petäjäskoskelle, ylempänä pitäjäntie. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

5. Lastumäki

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Kylänpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7125981.981 I:393890.955
Tyypin tarkenne	kantatalot	N2000	n. 70 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	Tilan koillisosassa oleva huoltorakennus
Ajoitustarkenne	Uusi aika	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 2,4 km etelään
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

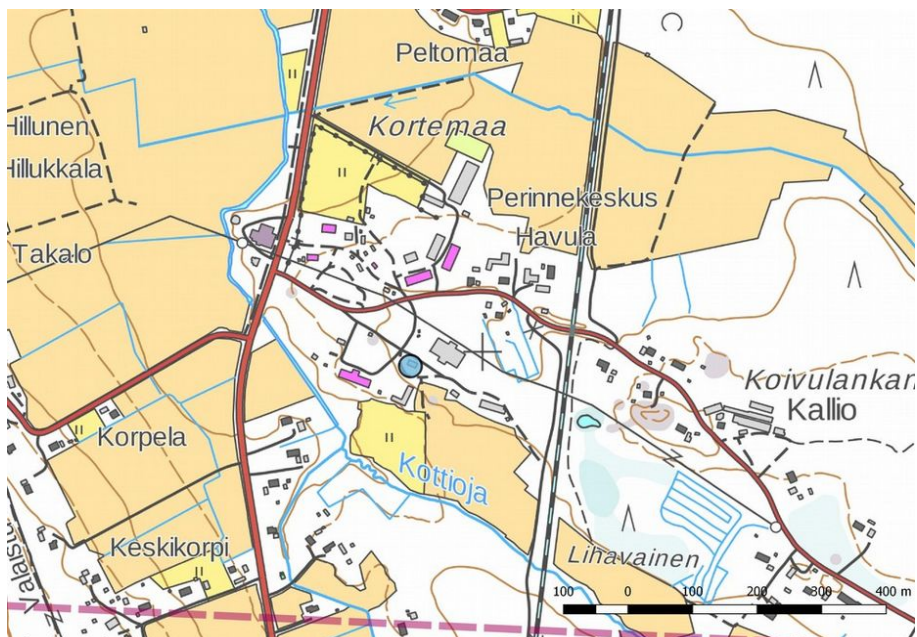
Maastotiedot: Törmäperällä Perinnekeskuksen eteläpuolella ja Törmähovin kartanohotellin koillispuolella.

Kuvaus: Lastumäen talo on perustettu vuonna 1675 (Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle, s. 129). Vuoden 1786 isonjaon kartan perusteella talon paikka voidaan asemoida Törmähovin tontin koilliskulmaan, missä on aiemmin sijainnut kunnalliskodin rakennuksia. Nykyään paikalla on uusi huoltorakennus. Pohjois- ja itäpuolella on talli ja muita viereiseen hevostilaan kuuluvia rakennuksia, eteläpuolella oli hevoslaidun ja peltoa. Kantatalon paikka lieenee tuhoutunut myöhemmän rakennustoiminnan seurauksena. Törmähovin vanhin osa valmistui 1800-1900-luvun taitteessa vaivaistaloksi. 1939-1945 rakennuksessa toimi sotilassairaala ja vuoteen 1953 tavallinen sairaala. Perinnekeskuksen alueella on uutta ja vanhaa rakennuskantaa.

Ehdotus suoja-alueeksi: -.

Kantatalon paikan eteläpuolella on hevoshaka ja entinen navetta, takana Törmähovi.

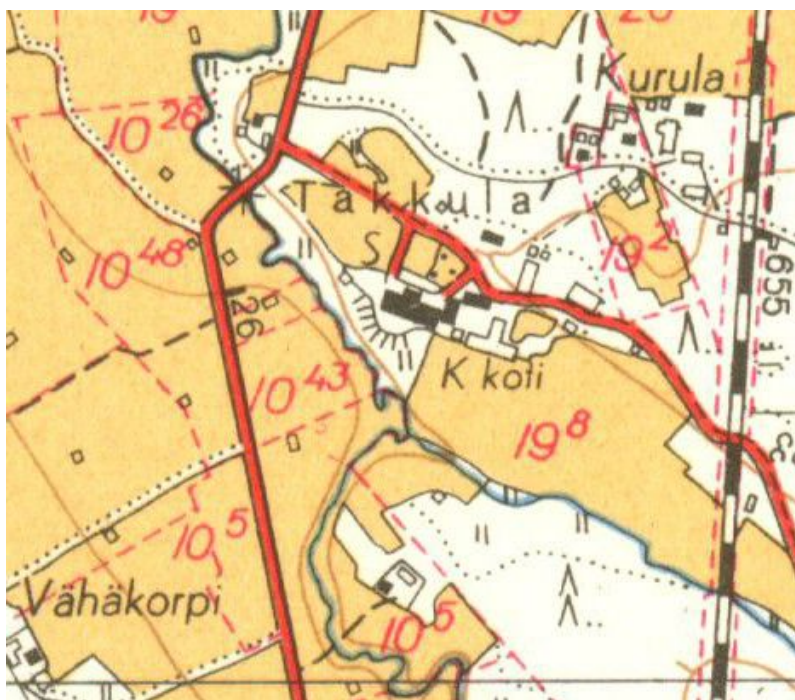
Lastumäki.

Lastumäki merkitty ympyrällä ortokuvalle. Tausta-aineisto Mml 12/2019.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Lastumäen kohdalta, talon paikka (AF) punertavana, pellot keltaisena ja niityt vihreänä. Länsipuolella mutkitteleva Kottioja, joka on nykyisen ruopattu ja suoristettu. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Lastumäen tilasta erotettu Kunnalliskodin tontti ja sen lähialueita vuoden 1954 peruskartalla. Kartta: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

6. Oja

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	243210
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7129670.163 I:392863.451
Tyypin tarkenne	yksinäistalot	N2000	n. 65-67,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	rakennuksen perustus
Ajoitustarkenne	1900-luku	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 1,5 km luoteeseen
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus, koe-pistot
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

Alakohteet, koordinaatit

tyyppi, C,50	x,N,11,3	y,N,11,3	Maastotiedot: Pyhäjoentiestä n. 100 m etelään, Koiraojan rakennuksen perustus
kellari	392863,443	7129670,151	luoteispuolella. Paikka on kuusimetsää kasvava hieman ym-
kellari	392881,343	7129673,432	päristöstään kohoava kivikkoinen mäki. Eteläpuolella on
kellari	392886,492	7129677,936	peltoa.
kellari	392897,738	7129686,355	Kuvaus: Paikalla on n. 10 metrin kokoinen rakennuksen
betoniperustus	392857,442	7129663,446	perustus, itäpäässä on n. 2 m halkaisijaltaan oleva ja n. 80

cm syvä kellarikuoppa, itäpuolella alempana mäen reunalla

on neljä muuta n. 1,5-2,5 m halkaisijaltaan olevaa kellarikuoppaa, joista yksi on kaksiosainen. Kellarikuoppien päällä kasvavat vanhimmat puut ovat n. 50 cm rungon halkaisijoiltaan. Rakennuksen kellarikuopasta n. 10 m lounaaseen on myöhempi betoniperustus. Paikalle on merkitty rakennus vuoden 1954 peruskartalle. Noin 150 m kaakkoon Koiraojan varrella on sijainnut Ojan kantatalo, joka perustettiin 1695-96. Talo selvisi isonvihan vaurioista vasta 1750-luvulla (Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle, s. 129). Koiraojan varsi on paikalla pengerrytetty, ja merkkejä talon paikasta ei löytynyt, länsipuolella on peltoa ja pakettipeltoa.

Ehdotus suoja-alueeksi: -.

Rakennuksen perustukseen liittyvä kellarikuoppa. Kuva koilliseen.

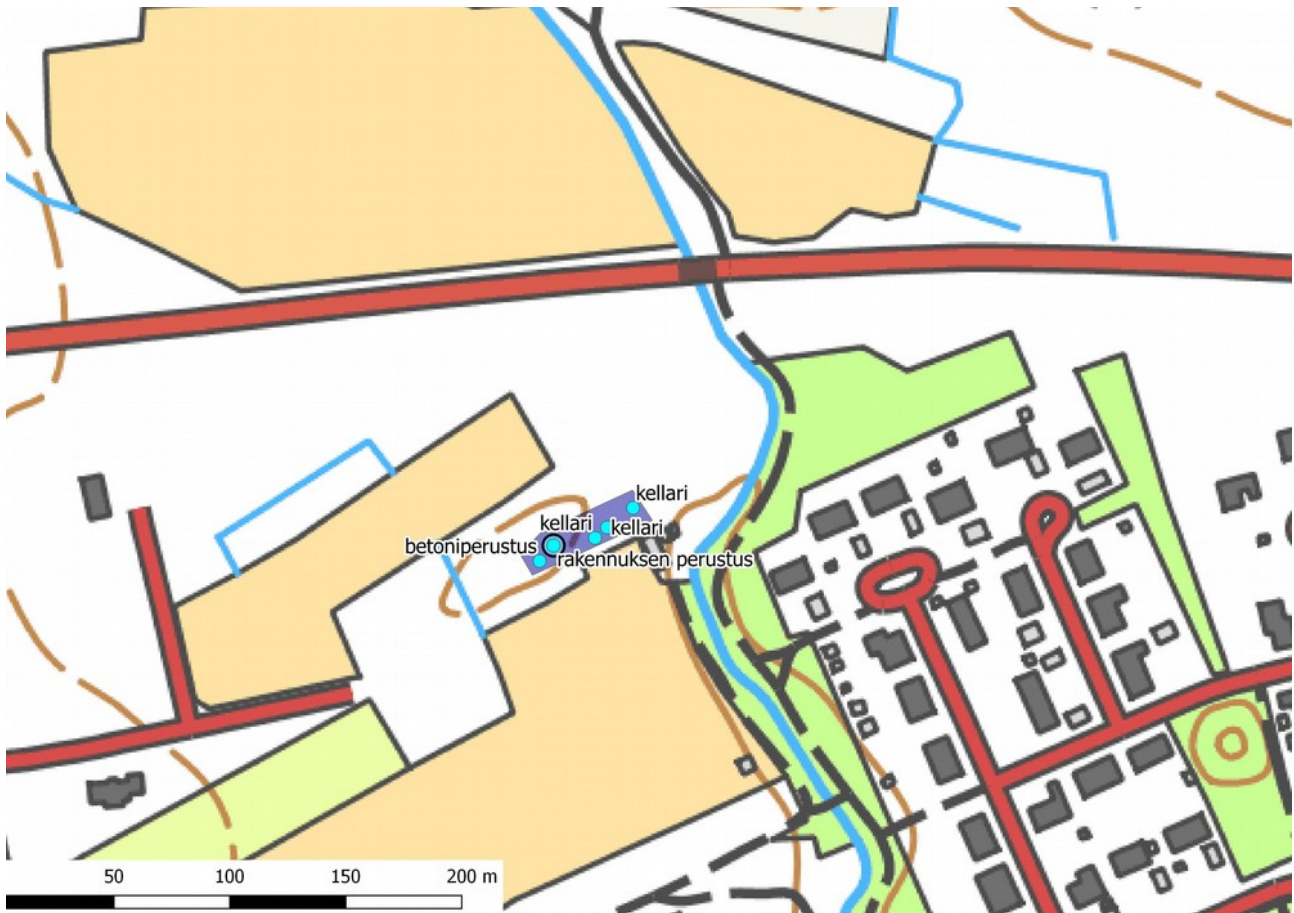
Rakennuksen perustuksen itäpuolella oleva 2-osainen kellarikuoppa, kuva etelään.

Yksi kellarikuopista, kuva pohjoiseen.

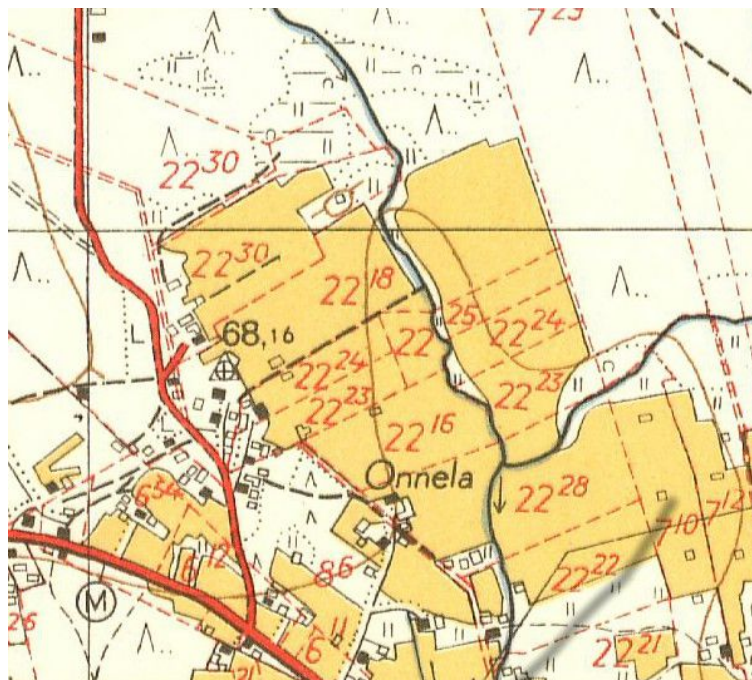
Paikalla on myös uudempi betoniperustus.

Kohteen rajaus ja rakenteet.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Koiraojan varrelta, mihin on merkitty Ojan talo (AJ). Nyt löydetyn rakennuksen paikka siitä vasemmalle peltotilkkujen yläpuolella. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Ote vuoden 1954 peruskartasta. Paikalle on merkitty yksi rakennus. Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

7. Maunulan mylly

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Muu kulttuuriperintökohde	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Työ- ja valmistuspaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7128441.544 I: 394092.041
Tyyppin tarkenne	Vesimyllyt/myllyn kanava	N2000	n. 60 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	historiallinen	Koordinaattiselite	arvioitu keskikohta
Ajoitustarkenne	Uusin aika	Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 400 m itään
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

Maastotiedot: Oulaisten keskustassa Pyhäjoen pohjoisrannalla Oulaistenkosken kohdalla.

Kuvaus: Paikalla on jäljellä 1900-luvun mylly- ja sähkönjakelutoimintaan liittyvä kanavarakennelma. Noin 150 m pitkä kanava sijaitsee 1905 rakennetun ja nykyisin kahvilana toimivan myllyrakennuksen länsipuolella. Kanavan reunoja on kunnostettu kiveämällä sen reunoja ja sitä on koottu uudestaan. Inventoinnin aikana eteläosa oli korkean kasvillisuuden peitossa. Alun perin mylly rakennettiin vuonna 1890 Väinölän myllyksi. Kevään 1905 tulva vei myllyn mennessään, mutta samalle paikalle valmistui uusi mylly jo samana vuonna. Tuolloin sen yhteyteen rakennettiin sähkövoimala, joka on Pyhäjoen varren vanhin sähkövoimalaitos. Sähkön jakelu päättyi 1960-luvun puolivälissä, myllytoiminta jatkui 1970-1980-lukujen taitteeseen (Harri Turunen, Oulaisten historia, s. 366-370. 1986). Myllyrakennuksen itäpuolella entisen suisteen rakenne on tuhoutunut, sen kohdalle siirretty mm. porakiviä.

Ehdotus suoja-alueeksi: alue, s-merkintä.

Kohteen rajaus ja kohdekoordinaatit.

Oulaistenkoski ortokuvalla, kanava rajattu. Tausta-aineisto Mml 11/2019.

Kanavaa länteen.

Kanavan eteläpäästä koilliseen.

Mylly nähtynä vastarannalta.

Myllynrakennuksen itäpuolella entistä suistetta on maisemoitu siirtämällä sen kohdalle porakiviä.

Ote vuoden 1786 isonjaon kartasta Oulaistenkosken länsiosasta. Myllyjä oli toiminnassa peräti neljä nykyisen kirjastotalon kohdalla. Joen pohjoisrannalla ei ollut myllyjä. Kartta KA F9d:7/1-19 Oulainen.

Ote vuoden 1954 peruskartasta, johon merkitty Maunulan mylly, myllyn kanava sekä itäpuolelle suiste, joen etelärannalle mm. saha ja siihen kuuluneita rakennuksia. Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

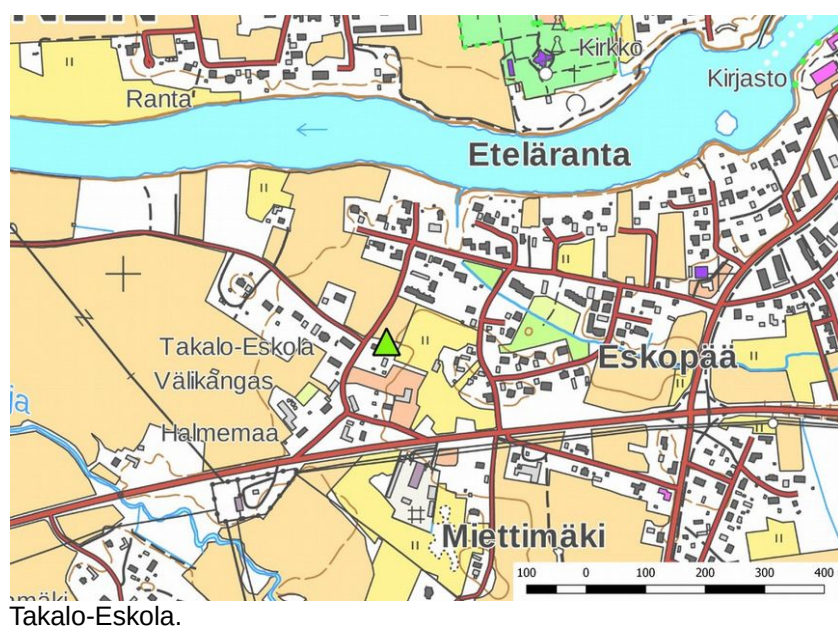

8. Eskola

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	1000014208	TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Löytöpaikka	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Irtolöytöpaikka	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7127885.783 I: 393442.447
Tyypin tarkenne		N2000	n. 65 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	kivikausi	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 550 m lounaaseen
Aiemmat löydöt	KM 2177:1 kourutaltta KM 35403:3 tuura	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, lapionpistot
Aiemmat tutkimukset	1966 Oiva Keskitalo tarkastus, 1995 Mika Sarkkinen inventointi	Inventointilöydöt	-

Maastotiedot: Pyhäjoen eteläpuolella Eskopäässä. Alue on omakotitaloaluetta ja peltoa, maasto kohoaa loivasti itään. Maaperä on hienoa hiekkaa, osin savea. **Kuvaus:** rekisteriportaali: "Kourutaltan (KM 2177:1) ja ison tuuran (KM 3540:3) löytöpaikka Pyhäjoesta n. 300 m etelään. Alue on suhteellisen tasaista vanhaa viljelysmaata ja omakotitaloalueeksi rakennettua vanhojen talojen tiluksia. Kourutaltan ja ison tuuran lisäksi mahdollisesti myös Lövenmarkin kokoelmiin tuoma kourutaltta KM 2106:3 (kirkonkylä, joen eteläpuoli) on peräisin samalta alueelta. Alkuperäinen Eskola on nykyinen Takalo-Eskola, jonka päärakennus pihapiireineen on edelleen olemassa. Esineiden löytöpaikkaa yritettiin vuoden 1995 perusinventoinnissa selvittää mm. haastatteleamalla paikallisia. Löytöpaikkaa ei kuitenkaan onnistuttu nytkään selvittämään (vrt. Keskitalon tarkastus). Talon lähipellot olivat heinällä ja talon itäpuoliselta alueelta, johon Keskitalon kartta viittaa, ei jälkiä asuinpaikasta tavattu

2019: Pelto oli nurmena, Takalo-Eskolan pohjoispuolisen pellon länsireunalla ja ojanleikkauksissa oli avoinaista maanpintaa, mistä ei tehty havaintoja kivikautisesta materiaalista. Ylempänä idässä tarkastettiin maannosta tekemällä muutama lapionpisto. Useat löydöt viittaavat asuinpaikkaan, ja Takalo-Eskolan koillis- ja itäpuolella topografia on sopiva kivikautiselle asuinpaikalle. Mahdollisesti asuinpaikasta voisi olla löydetävissä merkkejä hyvissä olosuhteissa peltojen ollessa muokattuina. **Ehdotus suoja-alueeksi:** -.

Takalo-Eskola.

Takalo-Eskolan pohjoispuolinen pelto kuvattuna itään.

9. Putila

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	1000014221	TM35-lehtijako	Q4243R
Laji	Löytöpaikka	Vanha yleislehtijako	243210
Tyyppi	Irtolöytöpaikka	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7128760.431 I: 394044.202
Tyypin tarkenne		N2000	n. 67,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	kivikausi	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 500 m koilliseen
Aiemmat löydöt	KM 11937:1 kourutaltoa	Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset	1966 Oiva Keskitalo tarkastus 1995 Mika Sarkkinen inventointi	Inventointilöydöt	-

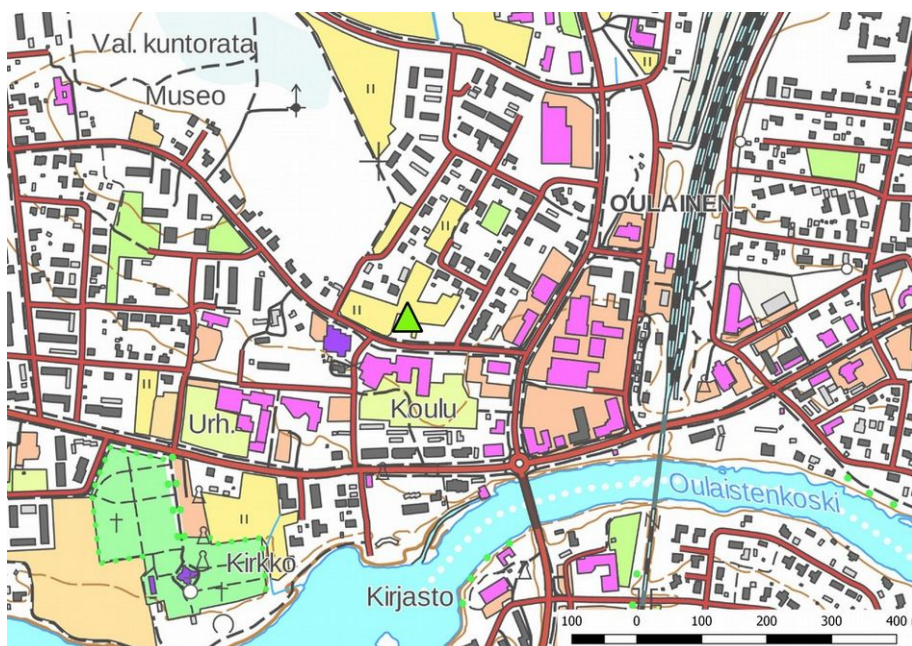
Maastotiedot: Juho Oksan koulun pohjoispuolella, alue on tasaista entistä peltoa ja osin rakennettua. Rekisteriportaali: Alueen tarkastuksessa 1966 se oli peltoa, jossa oli erittäin paksu humuskerros, mutta ei mitään kivikautiseen asutukseen viittaavaa. Putilan talo tiluksineen on osin jäänyt Oulaisten rakennetun keskustan alle.

2019: Alueelta on purettu rakennuksia edellisen inventoinnin jälkeen. Entisiltä peltoalueilta ei tehty havaintoja kivikautisesta asuinpaikasta. Kairausnäytteistä tuli tiilenkappaleita ym. modernia esineistöä. Mahdollisesti alueella ollut asuinpaikka on voinut tuhoutua voimaperäisen maankäytön seurauksena.

Ehdotus suoja-alueeksi: -.

Kaarikadun varrelta entiseltä peltoalueelta on purettu rakennuksia. Kuva pohjoiseen.

Putila.

10. Korsnolikka 2

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	Q4243L
Laji	Muu kohde	Vanha yleislehtijako	243112
Tyyppi	Rakennuksen jäännös	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7127542.749 I: 391919.622
Tyypin tarkenne	sähkömuuntamo	N2000	n. 67,50 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	moderni	Koordinaattiselite	gps-mittaus
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Oulaisten kirkosta n. 2 km lounaaseen
Aiemmat löydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset		Inventointilöydöt	-

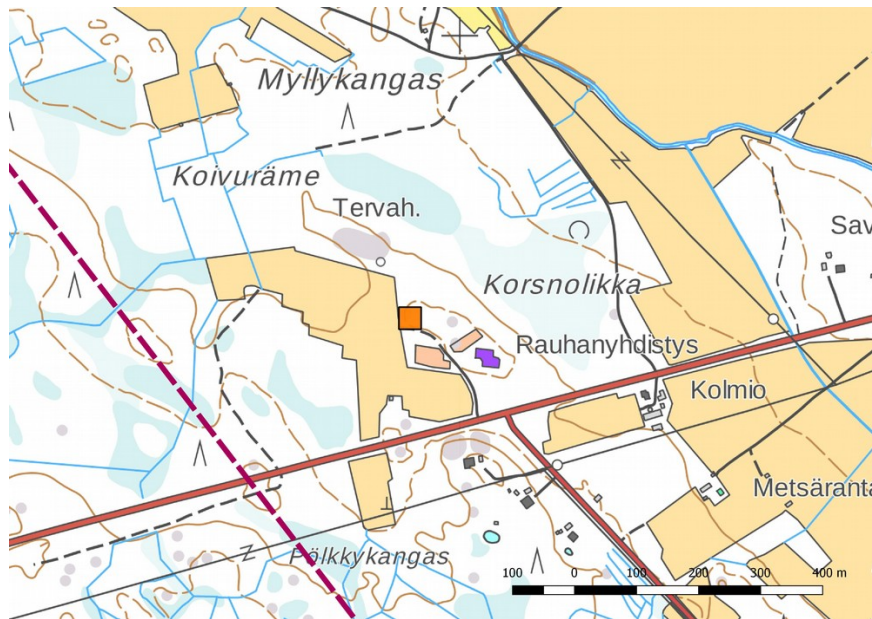
Maastotiedot: Merijärventiestä n. 180 m pohjoiseen ja Rauhanyhdistyksen rakennuksesta n. 180 m luoteeseen pellon reunassa pienellä kalliokohoamalla.

Kuvaus: Paikalla on puretun ja sortuneen sähkömuutamon jäännös. Se on rakennettu betonitiilestä. Muuntamo on merkitty vuoden 1954 peruskartalle.

Ehdotus suoja-alueeksi: -.

Muuntamon jäännös luoteeseen.

Muuntamo merkitty neliöllä.

9. Aineistoluettelo

Kansallisarkisto

Isonjaon kartat Oulainen F9d:7/1-19 ja F9d:8/1-38

Digitaalinen aineisto

Kansallisarkiston digitaaliarkisto, <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?o=0>

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit
arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

Kirjallisuus:

Matinolli Eero, Suur-Pyhäjoen historia uuden ajan murroksesta 1860-luvulle. Suur-Pyhäjoen historia. 1969.

Turunen Harri, Oulaisten historia. 1986.

Julkaisematon aineisto

Shulz Hans-Peter, Rannasiirtymistaulukko.